

Email: info@4en5mei-nijmegen.nl; info@oorlogsdodennijmegen.nl

Aan de Gemeenteraad Nijmegen
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Nijmegen, 25 november 2019

Geachte gemeenteraad Nijmegen,

75 jaar geleden werd Nijmegen bevrijd, hetgeen we onlangs feestelijk hebben herdacht. Het Nijmeegse 4 en 5 mei Comité besteedt de komende maanden met een drieluik van twee lezingen en een onderwijssymposium bijzondere aandacht aan de jodenvervolgung. In de eerste lezing zal drs Jan Brauer ingaan op de bijzondere rol van rabbijn Salomons en het Nijmeegse vluchtelingencomité. Wij vragen uw inzet en uw besluit om voor rabbijn Salomons en het Nijmeegse vluchtelingencomité een blijvende herinnering en een ereteken tot stand te brengen.

In dit herdenkingsjaar willen we hen herdenken vanwege hun werk voor de joodse vluchtelingen die, -meestal per trein-, uit nazi-Duitsland naar Nederland vluchtten via de grensstad Nijmegen. Dit verhaal maakt onderdeel uit van de geschiedenis van Nijmegen en de Tweede Wereldoorlog. Wanneer wij ons de oorlog herinneren, herdenken wij daarbij het leed, onze slachtoffers én onze helden. In de rij van Nijmeegse helden hoort Alexander Salomons, die een permanente herdenking in de openbare ruimte verdient. Zijn reputatie als vluchtelingenredder was destijds groot in binnen- en buitenland. Joodse emigranten in New York schreven al in 1939 over Salomons: '*Dieser Name verdient in Granit eingehauen zu werden*'. Die wens zal Nijmegen in 2019 uitvoeren. Drs Brauer heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de cruciale bijdrage van rabbijn Salomons aan het opvangen en verder helpen van de in Nijmegen uit Duitsland arriverende joodse vluchtelingen. Hij heeft de resultaten van dat onderzoek samengevat in een notitie die, met zijn instemming, als bijlage aan deze brief is toegevoegd, (zie ook het artikel in Jaarboek Numaga 2018).

Concreet stellen we voor dat in de al geplande verzetsheldenbuurt een van de straten naar rabbijn Salomons zal worden genoemd en dat de gemeente Nijmegen samen met de NS zorg zal dragen voor een ereteken op een prominente plaats in

het NS-station. Dat ereteken zou de vorm kunnen krijgen van een bronzen plaquette met zijn afbeelding in reliëf, met een toelichtende tekst waarin ook het Nijmeegse vluchtelingencomité wordt geëerd.

Hoogachtend,

Piet Timmermans
Voorzitter 4 en 5 mei comité Nijmegen,
in overleg met drs J.Brauer

Cc: Media

Bijlage:
Gedenkteken rabbijn Salomons en het Nijmeegse vluchtelingecomité 1933-1940

Bijlage brief aan B & W en de gemeenteraad d.d. 25 – 11- 2019

Gedenkteken rabbijn Salomons en het Nijmeegse vluchtelingencomité 1933-1940

Drs Jan Brauer, Nijmegen januari 2019

Waarom een gedenkteken voor Alexander Salomons?

- Alexander Salomons (1890-1943) is een Nijmeegse held die vanaf 1933 door zijn persoonlijke inzet, met zijn medewerkers van het Nijmeegse vluchtelingencomité, vele Joodse vluchtelingen en vooral kinderen heeft gered voor de holocaust.
- In het speciale herdenkingsjaar van 75 jaar bevrijding willen wij aandacht schenken aan zijn werk voor de vluchtelingen die uit nazi-Duitsland in grensstad Nijmegen terecht kwamen. Dit verhaal maakt onderdeel uit van de geschiedenis van Nijmegen en de Tweede Wereldoorlog. Wanneer wij ons de oorlog herinneren, herdenken wij daarbij het leed, onze slachtoffers én onze helden. In de rij van Nijmeegse helden hoort Alexander Salomons, die een permanent gedenkteken in de openbare ruimte verdient. Zijn reputatie als vluchtelingenredder was destijds groot in binnen- en buitenland. Joodse emigranten in New York schreven al in 1939 over Salomons: *'Dieser Name verdient in Granit eingehauen zu werden'*. Die wens zal Nijmegen in 2019 uitvoeren.
- Het verhaal over de vluchtelingenopvang moet worden doorverteld aan de bewoners en bezoekers van de stad, in woord en geschrift. Nijmegen heeft een humanitaire traditie levendig te houden om in tijden van nood hulp te bieden aan vervolgd en vluchtelingen. Salomons staat symbool voor de burgers die opstaan en uitvoering geven aan die opdracht.
- Het goede werk van Salomons en het vluchtelingencomité vanaf 1933 kan worden gezien als lichtpuntje in het enorme vluchtelingenleed en de daarop volgende donkere episode van de holocaust. Naast het verhaal over de Jodenvervolging in Nijmegen door de Duitse bezetter na mei 1940 en de Nijmeegse slachtoffers van de holocaust (Kitty de Wijze e.a.) is de voorgeschiedenis van dit donkere hoofdstuk uit de stadsgeschiedenis belangrijk. Vanaf 1933 kwamen in grensstad Nijmegen honderden vluchtelingen aan, die liefdevol werden opgevangen en hier een kans kregen om te overleven.

Rabbijn Alexander Salomons en de opvang van Joodse vluchtelingen in Nijmegen vanaf 1933

- Alexander Salomons (1890-1943) kwam eind 1925 uit Amsterdam naar Nijmegen als rabbijn en leraar van de Nijmeegse Joodse gemeente (Nederlands-Israëlitische Gemeente), die zo'n vijfhonderd leden telde. Hij woonde met zijn vrouw Roosje Hes en hun vier kinderen op Gerard Noodtstraat, naast de synagoge.
- Salomons was secretaris van het in april 1933 opgerichte *Plaatselijk Hulpcomité tot steun aan de Duitsch-Joodsche Vluchtelingen*, dat verder bestond: A. van den Bergh, dr. D.S. Hollander, I.J. Glaser (penningmeester), M. Benjamins, A. Gersons, de arts Benoit Herzdahl, P. Knurr, J. Vromen, I. de Winter, I. van Zwanenburg en Nathan Frank. Allen voorname leden van Nijmeegse Joodse gemeenschap. Het comité kreeg brede steun in de stad, er werden geld en goederen ingezameld voor de vluchtelingen. (zie bijlage advertentie 14 april 1933)

- Onvermoeibaar, vrijwel dagelijks bekommerde Salomons zich om de vluchtelingen in de stad. Vaak was hij aanwezig bij de aankomst op het station. Daar loste hij problemen op en overlegde stevig met de grensbewaking en het ministerie van Justitie in Den Haag om terugzending te voorkomen en (tijdelijk) verblijf toe te staan.
- Rabbijn Salomons werkte samen met het landelijk Joodse vluchtelingencomité in Amsterdam; na mei 1940 werd hij de plaatselijke vertegenwoordiger van de Joodse Raad. In juli 1943 werd Alexander Salomons (52), zijn vrouw Roosje (49), hun kinderen Louis (20), Sara (18) en Abraham (12) dochter Sprins (17) vermoord in Sobibor.

Achtergrond: vluchtelingen Nederland en naar Nijmegen 1933-1940

- Rond de 40 duizend Duitse vluchtelingen trokken vanaf 1933 – toen Adolf Hitler aan de macht kwam - over de grens naar Nederland. Het waren vooral Joden maar ook enkele duizenden communisten en socialisten, allen hevig vervolgd door het nazi-regime. Velen kwamen binnen via een van de grotere grensstations, met name Oldenzaal, Zevenaar, maar ook Nijmegen. Daar stopten immers de grotere internationale treinen. Ook Joden uit andere landen, zoals Oostenrijk, Tsjecho-Slowakije en Polen probeerden naar Nederland te vluchten.
- In grensstad Nijmegen zijn er in totaal vele honderden vluchtelingen tussen 1933-1940 geholpen. Velen van hen reisden verder naar familie of steden waar een grotere Joodse gemeenschap was, zoals Amsterdam. Een derde van de naar Nederland gevluchte joden zag kans om te emigreren.
- Het Nijmeegse station was ‘populair’ in Duitse Joodse kringen, omdat vluchtelingen daar op het perron zeer actief werden geholpen. Leden van het Nijmeegse vluchtelingencomité loodsten hen langs de vaak stugge grensbewakers. Nederland voerde een streng toelatingsbeleid; meestal werden mensen zonder geldige papieren de toegang tot Nederland geweigerd en volgens de strakke regels weer meteen op de trein terug naar Duitsland gezet. Daarom was eerste opvang op het station vaak cruciaal voor deze vluchtelingen, om de instanties over te halen om (tijdelijk) verblijf toe te staan om de nodige papieren te regelen. Het Vluchtelingencomité zorgde vervolgens voor eerste opvang bij de synagoge in de Gerard Noodtstraat en bracht hen onder bij Nijmeegse gezinnen.
- Na de *Kristallnacht*, november 1938, kwamen op station Nijmegen relatief veel Joodse kinderen aan, die door hun ouders op goed geluk op de trein waren gezet. Tijdelijk gold er een milder grensregime voor kinderen tot 16 jaar. Velen werden gered, zeker als ze vervolgens naar andere landen konden doorreizen.
- Ook langs andere wegen kwamen vluchtelingen naar Nijmegen: via de grensovergangen in Beek, Millingen; of illegaal door de bossen en over landwegen, al dan niet met mensensmokkelaars. Ook deze vluchtelingen kregen steun van het Comité.
- Circa honderd Joodse vluchtelingen bleven in Nijmegen en werden na mei '40 vervolgd door de Duitse bezetter. Nader archiefonderzoek kan meer inzicht geven over de exacte aantallen en de omvang van dit Nijmeegse vluchtelingenwerk voor 1940.

Meer Informatie over rabbijn Salomons en de vluchtelingenopvang in Nijmegen

- Jan Brauer, "Willkommen in Holland! De opvang van Joodse vluchtelingen in Nijmegen 1933-1940", in: *Jaarboek Numaga* 65(2018), p. 102-121

- 'Fred Zeller overleefde de holocaust dankzij de Nijmeegse rabbijn Salomons', *De Gelderlander*, 29 dec. 2018
<https://www.gelderlander.nl/nijmegen/fred-zeller-overleefde-de-holocaust-dankzij-de-nijmeegse-rabbijn-salomons~a1283cbf/>

- Advertentie 14 april 1933 in *De Gelderlander* en in de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant*

e Courant TWEEDE BLAD

HULPACTIE

VOOR

Duitsch-Joodsche Vluchtelingen

Het Plaatselijk Hulpecomité tot steun aan de Duitsch-Joodsche vluchtelingen doet hierbij een dringend beroep op aller medegevoel en wekt een ieder op, om door ruime financieele bijdragen het Comité in staat te stellen in de meest dringende behoeften te voorzien van hen, die zich naar Nijmegen of elders in Nederland begeven.

Het Hoofdcomité te Amsterdam wijst er met den meesten nadruk op, dat het zich van elke politieke actie onthoudt en zich alleen tot taak heeft gesteld hun, die hulp behoeven, de helpende hand te reiken.

De giften, welke bij het Nijmeegsche Subcomité binnenkomen, worden in de allereerste plaats besteed voor hen, die naar Nijmegen uitgeweken zijn, terwijl het saldo aan het Hoofdcomité te Amsterdam zal worden afgedragen.

HET PLAATSELIJK HULPCOMITÉ »

A. v. d. BERGH, Voorzitter.	Dr. B. D. HERTZDAHL.
Dr. D. S. HOLLANDER, Vice-Voorzitter.	F. KNURR.
I. J. GLASER, Penningsmeester,	J. VROMEN.
Graafscheweg 32, POSTREKENING 151907.	L. DE WINTER.
M. BENJAMINS.	I. v. ZWANENBERG.
A. GERSONS.	A. SALOMONS, Secretaris, Ger. Noodtstr. 39.

HET COMITÉ VAN AANBEVELING :

Eere-Voorzitter:	D. MANASSEN, Directeur-Hoofdredacteur
J. A. H. STEINWEG, Burgemeester v. Nijmegen.	Prov. Geldersche en Nijm. Courant.
Professor TITUS BRANDSMA, Rector-Magnificus R.-K. Universiteit.	Mr. F. C. J. M. MEIJLINK, Voorzitter
L. A. ALTING MEES, Inspecteur Invoerrechten.	St. Vincentiusvereniging.
G. M. BUSSER, Wethouder Sociale Zaken.	Mgr. C. A. A. v. SON, Deken van Nijmegen.
M. J. v. CAMPEN, Voorzitter R.-K. Armbestuur.	Ds. J. A. v. SELMS.
J. v. ENGELBURG, Voorzitter Kamer van Koophandel.	Ds. E. D. SPELBERG.
Mr. CH. M. J. H. HUSTINX, waarn. Voorzitter Burg. Armbestuur.	J. SCHIPPERS, Voorz. „Nijmegen Vooruit”.
Ds. F. H. G. v. ITERSOM, Voorzitter Armenraad.	J. Th. VELTMAN, Hoofdinspecteur v. Politie.
Alb. v. d. KALLEN, Directeur-Hoofdredacteur van De Gelderlander.	P. L. M. v. WAYENBURG, Secretaris van „Nijmegen Vooruit”.
	J. WELLING, Voorzitter Parochiaal Armbestuur.
	F. J. WEBER, Adj. Commies Invoerrechten.